

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O`RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI
UZOQ SHARQ VA JANUBIY OSIYO TILLARI FAKULTETI**

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

**Mavzu: Koreys tiliga xitoy tilidan o`zlashgan so`zlarning leksik-semantik
tahlili.**

Bajardi: “Koreys filologiyasi” ta’lim
yo`nalishi bitiruvchi kurs talabasi
Masharipova Nazokat Erkinbaevna _____

Ilmiy rahbar: “Koreys filologiyasi”
kafedrasi o`qituvchisi
Yusupova G. _____

TOSHKENT – 2012

Mundarija

Kirish.....

Asosiy qism

1-Bob. Koreys tiliga Xitoy tilidan soʻzlarning kirib kelishi va ularning semantik tahlili.....

1.1. Koreys tiliga ierogliflarning kirib kelish va qoʻllanish tarixi

1.2. Koreys tilidagi ierogliflarning tasniflanishi va leksik-semantik tahlili.....

2-Bob . Tabiatni ifodalovchi ierogliflarning leksik-semantik tahlili.....

2.1 Hayvonot olamiga tegishli boʻlgan ierogliflarning leksik-semantik tahlili... ..

2.2. Nabotat olamiga tegishli ierogliflarning leksik-semantik tahlili.....

2.3. Tabiiy hodisalarni ifodalovchi ierogliflarning leksik-semantik tahlili.

Xulosa.....

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati.....

Ilova.....

KIRISH

Til va ongni o`rganish hozirgi kun falsafa, psihologiya, filologiya, tilshunoslik sohalari izlanishining asosiy manbai hisoblanadi. Tillarning o`zaro ta`siri yuqoridagi fanlar tomonidan doimo o`rganilib kelingan. Shu bilan bir qatorda u yoki bu tilning kelib chiqishi va ma`nosi har bir yo`nalish uchun qiziqarlidir.

Turli xalqlarning tillari hamisha o`zaro bir-birini boyitib rivojlanib kelgan. Bunday rivojlanish hech qachon bir yerda to`xtab qolmagan, doimo tillar chetdan kirib kelgan so`zlar hisobiga mukammallashib brogan.

Bunday jarayon esa, shubhasiz, muntazam tadqiqotlarni, izlanishlarni talab etadi. Izlanishlar esa hamisha taraqqiyotga olib borishi hammamizga yaxshi ma`lum.

O`zbekiston mustaqilligi tobora mustahkamlanib, o`zining ijobiy natijalarini bera boshlagan bugungi kunda xalqimiz oldida hayotning moddiy va ma`naviy asoslaridan kelib chiqadigan yangidan - yangi ulkan vazifalar turibdiki, ularni amalga oshirishda ma`naviyatning ahamiyati, shubhasiz, benihoya kattadir. Zero yurtboshimiz ta`kidlaganidek: “Biz milliy ma`naviyatni har tomonlama yuksaltirish masalasini o`z oldimizga asosiy vazifa qilib qo`yar ekanmiz, bugungi kunda ma`naviyatimizni shakllantiradigan va unga ta`sir o`tkazadigan barcha omil va mezonlarni chuqur tahlil qilib, ularning bu borada qanday o`rin tutishini yaxshi anglab olishimiz maqsadga muvofiq bo`ladi.”¹

Til har bir millatning ma`naviy qiyofasini namoyon etuvchi va o`zligini ifodalovchi muhim omillardan biri, insoniyat tafakkurining bebaho ko`zgusidir. Til asosiy muomala vositasi ekan, so`nggi yillarda chet tilini o`rganishga bo`lgan talab ancha oshib bormoqda. Bugungi kunga kelib esa til o`rganish – ijtimoiy hayotimizda alohida o`rin egallab, muhim ahamiyat kasb etmoqda. Til o`rganish

¹Karimov. I.A. Yuksak ma'naviyat- yengilmas kuch. T.: Ma'naviyat. 2008. 29 b.

jarayonida nafaqat g'arb tillari, balki sharq tillarini o'rganishga bo'lgan ehtiyoj va talab birmuncha yuqori darajaga ko'tarildi.

“Ta’lim jarayonini isloh etish va mehnat bozorida talab qilinadigan yuqori malakali kadrlar tayyorlashda oliy o‘quv yurtlari muhim o‘rin egallamoqda. O‘tgan davr mobaynida ularning soni ikki barobar ortdi va bugungi kunda mamlakatimizdagi 59 ta universitet va oliy o‘quv yurtida 230 mingdan ziyod talaba ta’lim olmoqda. Biz ta’lim tizimida o‘quvchilarning nafaqat keng bilim va professional ko‘nikmalarni egallashi, ayni paytda chet mamlakatlardagi tengdoshlari bilan faol muloqot qilish, bugungi dunyoda ro‘y berayotgan barcha voqea-hodisalar, yangilik va o‘zgarishlardan atroflicha xabardor bo‘lish, jahondagi ulkan intellektual boylikni egallashning eng muhim sharti hisoblangan xorijiy tillarni ham chuqur o‘rganishlari uchun katta ahamiyat bermoqdamiz”².

Mavzuning dolzarbligi. Dunyoning rivojlanish manzarasiga nazar tashlasak, unda turli sohalar o'ziga xos yo'sinda va biri – biridan farq qiluvchi sur'atlar bilan rivojlangan va rivojlanyotganining guvohi bo'lamiz. Mamlakatlarning o'zaro rivojlanishi, tajriba almashinishida til muhim o'rinni egallaydi. Shunday ekan, oxirgi yillar mobaynida tilni o'rganishga bo'lgan ehtiyoj kun sayin oshib bormoqda. Til ikkita davlat o'rtasidagi eng muhim diplomatik aloqalarni olib borishdagi asosiy qurol hisoblanadi. Tarixdan ham ma'lumki, qo'shni yoki uzoq davlatlar o'rtasida mustahkam aloqani o'rnatish uchun elchilarga birinchi navbatda yuklatiladigan vazifa bu, albatta, o'sha davlat tilini o'rganish hamda kuchli diplomatik harakatlar orqali mustahkam aloqani o'rnatish bo'lgan.

Tarixga nazar soladigan bo'lsak, O'zbekiston Buyuk Ipak Yo'lida joylashgan bo'lib ko'pgina sharq davlatlari bilan savdo va madaniy aloqasi kuchli bo'lgan, shundan kelib chiqib aytishimiz mumkinki o'sha davrlardanoq

²Karimov I.A. “Yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash – mamlakatni barqaror taraqqiy ettirish va modernizatsiya qilishning eng muhim sharti” mavzusidagi xalqaro konferensiyaning ochilish marosimidagi nutqidan. T.: O'zbekiston. 2012. 3 b.

O'zbekiston boshqa davlatlar bilan bir qatorda Koreya mamlakati bilan ham o'zaro do'stona aloqada bo'lgan, iqtisodiy, madaniy aloqalarni mustahkamlab, ko'p sohalarda yaxshi hamkor davlatlar sifatida nom qozongan. Buning isboti sifatida Koreya Respublikasining O'zbekistondagi favqulodda va muxtor elchisi Kyung Je Minning "Jahon" axborot agentligiga bergan intervyusidagi quyidagi so'zlarni keltirish mumkin: "Korea Respublikasi va O'zbekiston Respublikasi o'rtasidagi aloqalar 1400 yildan ortiq tarixga ega"³. Elchi janoblari keltirib o'tgan ana shu faktning o'ziyoq O'zbekiston-Koreya munosabatlari tarixi uzoq o'tmishga borib taqalishini yaqqol ko'rsatib turibdi. Bugungi kunda ham ilm-fan, madaniyat va sport sohalarida Koreya Respublikasi bilan hamkorlik qilishga respublikamiz hukumati va shaxsan yurtboshimiz Islom Karimov jiddiy xayrixohlik hamda ulkan rag'bat bilan munosabatda bo'lmoqdalar. Mamlakatimizda koreys tiliga yo'naltirilgan maktab, litsey, kollej, institut va universitetlar faoliyat olib bormoqda. Ularda har yili yuzdan ziyod koreys tili mutahasislari etishib chiqmoqdalar⁴.

Shunday ekan, ikki davlat o'rtasidagi aloqalar nafaqat siyosiy, iqtisodiy balki madaniy-ma'rifiy, fan-texnika, ta'lim kabi yo'nalishlarda ham jadal sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. "Hozirgi kunda zarur qo'llanmalar, o'quv qurollari bilan ta'minlash uchun Koreya hukumati bilan kredit ajratish" to'g'risida shartnomaga qo'l qo'yilgan⁵. Bugungi kunda Yurtimizda Koreys tilshunosligining turli yonalishlarida izlanishlar olib borilib, bitiruv malakaviy ishlari, nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalari, ilmiy maqolalar yaratilib koreys tili rivojlanishiga hissa qo'shib kelinmoqda.

Koreys tili leksikologoyasi 3 qatlamdan iborat. Ular koreyscha, xitoycha va boshqa tillardan kirib kelgan so'zlardir.⁶ Dunyo xalqlarida bir tilning boshqa tillarga ta'siri tabiiyligi kuzatilgan. Shunday ekan, biror til yo'qki, boshqa tildan

³ Xalq so'zi. 2010-yil.,17-yanvar, 4-son (4919),1-bet.

⁴ www.chamber.uz

⁵ I.A.Karimov. Vatan ravnaqi uchun har birimiz masuldirmiz . T. 2001. 39-bet.

⁶ Koreya spravochnik.Seul. 1993. 43-b.

soʻz oʻzlashtirmagan boʻlsa. Koreys tilini kuzatish natijasida bu tilga mansub xalqlar ham boshqa tillardan talay soʻzlarni oʻzlashtirganligining guvohi boʻlamiz. Shu jumladan, xitoy tilidan kirib kelgan soʻzlar koreys leksikasida yetmish foizni tashkil etadi. Buning sababi esa, Xitoyning koʻp asrlar davomida Korea ustidan oʻz xukmronligini oʻrnatib kelganidadir. Yuqoridagi maʼlumotdan koʻrinib turibdiki Xitoy tilidan oʻzlashgan leksikasiz koreys tilini tasavvur qilib boʻlmaydi. Oʻz-oʻzidan koʻrinib turibdiki, bizning tanlagan bitiruv malakaviy ishning mavzui tom maʼnoda dolzarb va ahamiyatli boʻlib, u koreys millati hamda ularga hamkor va hamdoʻst boʻlagan oʻzbek millati uchun ham qadrlidir.

Mavzuning oʻrganilganlik darajasi. Biror bir mamlakatning ijtimoiy-siyosiy va madaniy-maʼrifiy tarixini oʻrganish, avvalo, uning tilini oʻrganishdan boshlanadi. Koreys tilini oʻrganish jarayonida biz uni tashkil etuvchi leksika, soʻzlar tarixi va soʻz boyligi, grammatikasini chuqur idrok etishdan boshdik. Bu, oʻziga yarasha murakkab jarayon hisoblanib, uni turli olimlar turlicha nuqtai nazardan oʻrganishdi va oʻrganib kelishmoqda. Xususan, rus olimlaridan, Mazur Yu.N., Kim F., koreys olimlaridan 김백화 ana shular jumlasiga kiradi. Bu boradagi izlanishlar hali-xanuz davom etmoqda.

Yuqorida keltirilgan olimlardan Janubiy Koreyalik olim 이익섭 ning tadqiqot natijalari oʻziga xos ahamiyatga ega. Negaki, u olib brogan tadqiqot natijalari nihoyatda murakkab boʻlib, tilning har bir boʻlimini oʻz ichiga qamrab oladi.

Bitiruv malakaviy ishining maqsadi: Koreys tili leksikasidagi Xitoy tilidan oʻzlashgan tabiatni ifodalovchi soʻzlarning semantik tahlilini yoʻritib berish.

Qoʻyilgan maqsaddan kelib chiqib quyidagi **vazifalar belgilandi:**

- Xitoy tilidan koreys tiliga soʻzlarning kirib kelish tarixini oʻrganish;
- Hozirgi kundagi xitoy tilidan oʻzlashgan leksikani qoʻllanilish darajasiga koʻra holatini koʻrib chiqish;
- Oʻzlashgan leksikani oʻrganib tasniflash ;

- Tanlangan leksikani leksik-semantik yoritib berish.

Bitiruv malakaviy ishning metodi: Mazkur mavzuni keng va atroflicha o'rganib chiqish va yoritishda tekshiruv hamda tizimlashtirish metodi, shu bilan birga qiyosiy metod qo'llanildi.

Bitiruv malakaviy ishning manbalari: Mazkur ishda koreys tilidagi xitoy tilidan kirib kelga so'zlarni yoritish uchun asosiy manba sifatida Cho` Nam Ho`ning “한자어 연구” va Chxe Vanning “Qiziqarli ierogliflar” (재미있는 한자어 1) nomli kitoblar qamrovidagi bilimlar qo'l kelganligini alohida qayd etish lozim. Shuningdek, qo'shimcha adabiyotlar sifatida o'zbek, koreys va rus tillarida yaratilgan bir qancha kitoblar, risolalar, internet saytlari hamda lug'atlardan foydalanildi. Bundan tashqari quyidagi manbalardan ham foydalanishga katta e'tibor berildi.

1. Солнцев В.М.Очерки по современному китайскому языку. М. 1959.
2. Useful Chinese Characters. Korea. 2007.
3. 조남호. 두시언해 한자어 연구.서울.2001.
4. 중학 자습서.서울 2001.
5. 재미있는 한자어 1.서울.2004

Bitiruv malakaviy ishning amaliy ahamiyati: Ushbu Bitiruv Malakaviy Ishdan kelgusida talabalar shu mavzu atrofida bahs yurituvchi ma'ruza yoki referat tayyorlashda foydalanishlari mumkin. Shu bilan bir qatorda BMI kelgusida bundanda chuqurroq ilmiy izlanishlarga asos bo'lib xizmat qilishi va keng yoritilishi mumkin.

Bitiruv malakaviy ishning tuzilishi va hajmi: Bitiruv Malakaviy Ishning tarkibi quyidagilardan iborat: “Kirish”, “Asosiy qism”(II bob), “Xulosa” va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

“Kirish” qismida mavzuning dolzarbligi, maqsad va vazifalari belgilangan. Manbalar (koreyscha, ruscha, o‘zbekcha) ko‘rsatilgan va ishning tuzilishi bayon etilgan.

“Asosiy qism”da xitoy tilidan so‘zlarning kirib kelish tarihi, ierogliflarning hozirgi shaklga kirguncha qanday holatda bo‘lganligi, xitoy ierogliflarining koreys leksikasiga ta‘siri va uning qo‘llanilishi, tanlangan so‘zlarning leksik-semantik tahlili 2 bobga bo‘linib yoritilgan:

I bobda Xitoy tilidan Koreys tiliga so‘zlarning kirib kelishi va ularning semantik tahlili yoritilib berilgan.

II bobda Tabiat va Ob-havoga tegishli ierogliflarning leksik-semantik tahlili yoritilib berilgan.

“Xulosa” qismida, bitiruv malakaviy ish mavzui yuzasidan olib borilgan tadqiqot natijasida yuzaga kelgan fikrlar va bu xususdagi jiddiy mulohazalardan kelib chiqadigan xulosalar bayon etiladi.

Ilmiy ishning yangiligi. Mazkur Bitiruv Malakaviy Ishda ko‘rib chiqilishi lozim bo‘lgan Xitoy tilidan o‘zlashgan leksikaning semantik tahlili o‘z ichiga katta miqyosdagi leksikani qamrab olishi va aynan o‘zbek tilida xanuzgacha mazkur mavzuga murojaat qilinmaganligi, shu bilan birgalikda bu dolzarb masala yuzasidan tadqiqotlar olib borilmaganligi o‘z-o‘zidan ishning ilmiy yangiligini belgilaydi.

I Bob

Koreys tiliga Xitoy tilidan ierogliflarning kirib kelishi va ularning ma`nolari

1.1.

Ieroglifl

arning kirib kelish va qo`llanilish tarixi

Har qanday tilning lug`at boyligiga nazar soladigan bo`lsak, uni tashkil etuvchi leksikada shu tilga mansub xalqqa uzoq va yaqin bo`lgan boshqa tillardan o`zlashgan so`zlarni ko`rishimiz mumkin va ana shu o`zlashgan so`zlar o`sha tilning ma`lum bir foizini tashkil qiladi. Umuman olib qaraganda ma`lum bir tilga boshqa til leksikasining o`zlashishiga ko`proq muayyan bir davlatning qaysidir mamlakatga qaramligi, o`sha kuchli davlat tazyiqi ostida bo`lib, mustamlaka sifatida unga bo`ysunib kelganligining oqibat-natijasi, deb qaralsa o`rinli bo`lar edi. Yangi Koreya yarim oroli aholisi ko`p asrlar mobaynida Xitoy imperiyasi mustamlakasi ostida edi. Xitoy yozuvi to`g`risida gap ketar ekan, yozuvning Koreya yarim oroliga kirib kelishi eramizdan avvalgi III asrdan boshlab eramizning XIX asrigacha Xitoy yozuvi Koreyaning rasmiy yozuvi hisoblangan.⁷

Yuqoridagi ma`lumotdan yaqqol namoyon bo`ladiki, koreys leksikasini asosini Xitoy ierogliflari tashkil qilgan. Koreys lug`ati(leksikasi)ning 70 foizi xitoy ierogliflarining o`zlashtirilishi natijasida paydo bo`lgan:

(國) 국 – 나라 – davlat

(每日) 매일 – 날마다 –har kun

(日) 일 – 날 – kun⁸

⁷ Солнцев В.М. Очерки по современному китайскому языку. М. 1959.

⁸조남호. 두시언해 한자어 연구.서울.2001.19 쪽.

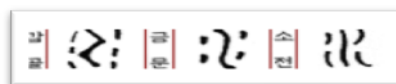
Koreys tili yozuvi shunisi bilan marakkablashganki, unda bitta ieroglif bir nechta ma`no (semantika)ga ega bo`lgan. Shu sababdan koreys tili lug`at boyligi oshib, sezilari darajada sinonimlar va deyarli ma`nodosh bo`lgan so`zlarning miqdori ortib boradi. Shu yo`l orqali leksika bo`lib, adabiy va oddiy so`zlashuvdagi tilga ajralgan.⁹

Ma`lumki, qadimiy yozuv rasmlil bo`lgan. Bunday yozuv o`zida rasm-sxemalardan iborat bo`lgan. Yozuvning muhim belgisi sifatida ma`lum bir so`zni bildiruvchi belgining paydo bo`lishi va keyinchalik uning aniq so`zga aylanib mustaqil tarzda o`z o`qilishiga ega bo`lish jarayoni e`tiborni tortadi. Ilmiy tarafdin yozuv grafik belgilar yig`indisi yoki , og`zaki tilning qog`ozdagi ko`rinishidir.

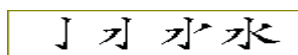
Uning ilk ko`rinishlari davrlar osha o`z tusini o`zgartirib hozirgi ko`rinishga ega bo`lgan:

 [수] 물 suv

ilk ko`rinishi

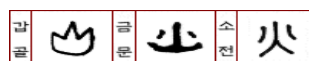

hozirgi ko`rinishni olishi

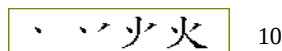

 [화] 불 olov

Ilk ko`rinishi

Hozirgi ko`rinishni olishi

10

Xitoy yozuvi etarli darajada rivojlangan ierogliflardan iborat yozuvdir. Ma`lumki har bitta belgi- ieroglif alohida ma`noga ega sodda so`z tushunchasini anglatadi. Shu sababdan biz ierogliflarning sodda so`z sifatida ko`rib chiqamiz. Xitoy ierogliflari oddiy rasmlil ko`rinishdan hozirgi ko`rinishga kelgunga qadar

⁹조남호. 두시언해 한자어 연구.서울.2001.95 쪽.

¹⁰ <http://hanja.pe.kr>.

shakllanishning uzoq va murakkab yo`lni bosib o`tgani. Hozirga qadar yozuvdagi ierogliflar paydo bo`lgan vaqtidagidek o`zida predmetning rasmiy ko`rinishini o`zida saqlab qolgan.

Tabiiy yo`l bilan, tilning rivojlanishi orqali rasmiy yozuv chiziqli yozuv ko`rinishiga o`tgan. Bu o`tish davrida ko`pgina ierogliflar o`zini asl ma`nosini saqlab qolmagan. Zamonaviy xitoy tilidagi ierogliflarning eng birinchi predmet ko`rinishlarini tiklash qiyin. Ierogliflarning hozirgi ko`rinishi qadimiy ko`rinishidan tubdan farq qiladi. Ieroglifning hozirgi ko`rinishi yozuvning tez yozilishi uchun tezlik mehanizmini yaratib beradi.

Endigi navbatni Koreys tili yozuv tarixini ko`rib chiqishga va uni tugatish idrok etishga qaratamiz. Koreys tili XV asrning o`rtalarida paydo bo`lib “훈민전음”(1443-1446) deb nomlangan. “Hunmin Cho`im” alfaviti Sedjon¹¹ qiroli tomonidan saroy olimlari uyushmasi Chon In Jon boshchiligida yaratilgan. Bundan tashqari unga mashhur shoir Son Sammun (1418-1456), olim Chxe Xan (1417-1475), shahzoda An Phen va Suyan hissa qo`shgan va Buddizm qo`lyozmalari xalqdan xalqqa o`tib, keng tarqalishi uchun bu alifbo anchagina ta`sir ko`rsatgan. Bu narsa buddizm Koreya millati mafkurasiga aylangan davrga to`g`ri keldi. Bir nechta qo`lyozmalarda qo`rquv va o`lim jazosidan xavfsirash tufayli “hunmin cho`im” alfaviti ishlatilmagan. O`sha paytda alfavit “honmun” (훈문) nomini olgan. Koreya ozod bo`lgan paytdan boshlab “honmun” nomi “kukmun”(국문) nomiga o`zgarib rasmiy davlat yozuviga aylandi. Koreys tili alfaviti mongol va hind tillaridan kelib chiqqan, degan gepotiza ham mavjudligini aytib o`tish maqsadga muvofiq.

Kelib chiqish tarixiga ko`ra koreys tili oltoy tillar oilasida alohida sinf sifatida o`rin olgan.¹² Lekin, nima bo`lganda ham, alfavit original tuzilgan, ko`pgina osiyo va evropa tillar oilasiga kiruvchi

¹¹ Choson qirolligining to`rtinchi qiroli (1392- 1910), taxtni 1418 dan 1450 yilgacha boshqargan.

¹² Реформаторский А.А. Введение в языковедение. М. Аспект-пресс, 1999 г.

tillarni o`rganishga asoslangan holda paydo bo`lgan. O`rta asrlar davri Koreyada ijtimoiy-siyosiy turg'unlik davri sifatida bir muncha jiddiy murakkabliklarni o`z ichiga oladi. Ana shu uzoq davr mobaynida Koreya ichki siyosati tang ahvolda edi. Lekin, aytib o`tish lozimki aynan shu davr dunyoga go`zal kashfiyot va ajoyib san`at namunalarini berdi, devorlarda qoldirilgan beqiyos ahamiyatga ega bitiklar hamda buddizm ruhidagi me'moriy shular jumlasidandir.¹³

Koreyaning qadimiy madaniyati o`zida faqat Xitoyning ta'sirini emas balki shimoliy-sharqiy osiyo qabilalari ta'sirini ham mujassam etadi.<sup>14</sup> Koreyaning siyosiy va davlat qurilishi, g`oya, qonun chiqaruv tuzilmasi, etnik normalari, madaniyati, ta`lim tizimlari va uning rasmiy hayotini tashkil qiluvchi boshqa sohalari Xitoy davlatinikiga o`xshab ketadi. Ammo hamma narsani kirib kelgan deb ayta olmaymiz.

Tilning o`ziga xos jihatlari hamda ierogliflarning tuzilishi koreys tilining eng nozik va noyob xislatlarini ochib berishga xizmat qiladi. Lekin aytib o`tish joizki, hozirgi kunda ierogliflar deyarli ishlatilmaydi. Biroq ierogliflar mutlaqo ahamiyatini yo`qotgan va ular umuman qo`llanilmaydi deyish haqiqatga to`g`ri kelmaydi.

Koreyada Xitoy ierogliflarini boshqa davlatlarga nisbatan birinchilardan bo`lib keng qo`llash yo`lga qo`yilgan edi. Kundalik hayotga Xitoy yozuvining kirib kelishi qo`shni davlatga uning har tomonlama bog`liqliligini ko`rsatuvchi sabablardan biri edi.

Ieroglifning asl mohiyati uning Xitoy tili yozuv tizimi sifatida yaratilganligida bo`lib, uning boshqa tillar tuzilishi bilan o`xshash tomonlari yo`qligi, boshqa tillar bilan umuman sig`ishmasligida ko`rinadi.

Xitoy ierogliflarining hammasi koreys tilini ma`no jihatdan ochib berish uchun mos va yetarli darajada ekanligi ma`lum bo`lgach, koreys xalqi xitoy tilidan

¹³ Koreya spravochnik. Seul. 1993. 212-b.

¹⁴ Актуальные проблемы корейского языкознания лекция. ТашГИВ.2004 .

oddiy va murakkab soʻzlarni oʻzlashtirishni boshlagan. Shu bilan bir qatorda koreyslar xitoy tilidagi ayrim ierogliflarni ishlatishni boshlaganlar.

Koreyada oʻrta asrlar davrida katta siyosiy-madaniy oʻzgarishlar yuz berdi. Bu davrda Koreya qaltis siyosiy holatni boshidan kechirayotgan boʻlsada, aynan shu davrda Koreya dunyo madaniyati durdonalaridan boʻlgan devoriy rasmlar, budda inshootlari va boshqalarni yaratib berdi. Aynan oʻsha davrda lirik nasr va nazm yaratildi.¹⁵

Silla qirolligi davrida koreys tili yozuvini xitoy ierogliflari orqali tushuntirib berish bilan aralash yozuv tizimi boʻlgan “hyangchhal” ga asos solindi, unda asosan atoqli otlar yozilar edi. Bizning davrimizgacha “hyanchhal”da yozilgan maʼlumotlar juda ozchilikni tashkil etib, u asosan “hyanga” janridagi halq qoʻshiqlari orqali etib kelgan. Kore qirolligi davriga kelib “hyanchhual ” sekin-asta yoʻqolib boradi va buning asl sababi Xitoy ierogliflarni “hancha”ni koreys tili uchun ishlatilishi boʻlgan.

Afsonalarga koʻra “hancha”ni buyuk Xitoy olimlaridan biri koʻp yillar mobaynida qush va hayvonlarni, atrof-muhitni oʻrganish orqali yaratgan. Tarixdan inkor qilib boʻlmas aniq faktlarga asoslangan yozuv kashf qilgan buyuk shaxslar mavjud (Sejon, Kiril va Mefodiy), ammo ieroglifli yozuv bu umuman boshqa masala edi. Soʻzsiz “hancha”- buyuk izlanishlar natijasi edi. Ilk davrlarda ierogliflar sxemasi va tuzilishi maʼlum bir narsa, jism yoki joyning nusxasini eslatar edi. Masalan, 山 "san" (togʻ) – koʻrinishidan togʻni eslatadi, 門 "mun" (eshik) ieroglifi esa eshikning ushlagichlarini eslatadi. “Hancha”ning bu guruhi piktogramma deyilib uning miqdori chegaralangandir.¹⁶ Keyingi guruh ierogliflarga diagrammalari oson va figuralar bilan qanaqadir aniqlikni koʻrsatadigan “hanja”lar qoʻllanilgan, masalan, ularga misol qilib son ierogliflarini olishimiz mumkin:

¹⁵ Koreya spravochnik.-Seul. 1993. 211-b.

¹⁶ 두시언해 한자어 연구. 서울. 2001.19 쪽.

一 (bir)

二 (ikki)

三 (uch)

Uchinchi guruhni yig`ma ierogliflar deb olsak, unda borliqdagi narsa va hodisalar ifodalanib kelinadi:

Daraxt (木) + daraxt (木) = (林) o`rmon

Ierogliflarning shunday guruhlari ham borki unda bitta ieroglifning ikkita o`qilishi yoki bitta ieroglifning yana sinonimi ham bo`lishi mumkin. Masalan, qari odam so`zi ikki xil ieroglif orqali ifodalanadi. Ikki yoki undan ortiq “hancha”ni qo`shilishi orqali yangidan-yangi leksika paydo bo`lar edi. Tilshunoslar “hancha”ni o`rganishning turli xil tizimlarini yoqlab chiqishmoqda.

Bugungi kunga kelib xitoy tilidan o`zlashgan so`zlar ustida izlanishlar olib borishga qiziqish ortib bormoqda. Hozirgi davrda bir qancha ierogliflar aholi turmush tarzida saqlanib qolgan bo`lib, keng tarzda qo`llaniladi. Ularning o`zi ieroglif shaklida yozilgan bo`lsada koreys yozuvi orqali ma`nosi ochib beriladi. Eng to`liq hisoblangan ierogliflar lug`atida 53 000 ta ieroglif mavjud ekanligi aniqlangan. Ma`lum bo`lishicha bu katta miqdordagi lug`atda ham anchagina ierogliflar tushurib qoldirilgan. Xitoy tilidan o`zlashgan so`zlar (Hancha)dan foydalanish Koreys tilidagi talaffuzi bir hil bo`lgan so`zlarning ma`no jihatdan chalkashib ketishini oldini oladi.

Birgina 수도 so`zining qay ma`noda keganini uning ieroglifidan bilib olish mumkin:

1. 修道 – ruhiy dissiplina
2. 受渡 – olish-berish
3. 囚徒 – mahbus

4. 水都 – suvdagi shahar (masalan: Venesiya, Gretsiya)
5. 水稻 – guruch
6. 水道 – oqim
7. 隧道 – tunel
8. 水道 – suv yo`li
9. 首都 – poytaxt
10. 手刀 – qayirma pichoq¹⁷

Ierogliflar ham yozilish tartibi bo`yicha bir nechta ierogliflar majmuasini eslatadi: Bahor 봄 춘(春)

kun(日) + to`liq(十) + asos (屯)

Kuz (秋)

guruch(禾) + olov(火)

Uy (館) :

emoq(食) + cho`qqi(官)

Aslida bir yil to`rtta faslga bo`linsada oldingi zamonlarda ierogliflar vatani Xitoyda bir yilda bahor(春) va kuz(秋) bo`lgan xolos. Shu sababdan 춘추(春秋){bahor kuz}degan so`z bir yil degan ma`noni anglatgan va bu so`zni yoshni so`rashda qo`llanilgan. Hozir ham ayrim keksa odamlar shu so`zni kishi yoshini aniqlashda ishlatishadi.

Sino-koreys leksikasi (Koreys tiliga xitoy tilidan kirib kelgan so`zlardan iborat lug`at) hozirgi kunda koreys lug`at boyligining oltmish foizini ni tashkil

¹⁷ Useful Chinese Characters. Korea. 2007.65p.

etib, koreys tili lugʻat boyligini endilikda ingliz tilidan oʻzlashgan soʻzlar toʻldirib bormoqda.¹⁸

1.2.

Ieroglifl

arning tasniflanishi va leksik-semantik tahlili.

Koreyada avvalgi davrlardan boshlab ierogliflar insonlar turmush tarziga kirib borgan. Shu bilan birga bu ierogliflar aksariyat hollarda matnning asosiy qismini tashkil etib kelgan. Ierogliflardan foydalanish XX asrgacha boʻlgan davrni oʻz ichiga oladi. Imloni isloh qilish bosqichlaridan oʻtilgan taqdirda ham ierogliflar oʻzining ilk koʻrinishini saqlab qolib, tushinib olish uchun ham qulayligini yoʻqotmagan.

Hozirgi zamon koreys tilida ierogliflarning qoʻllanish usulidan keng tarqalgani bu toʻrttalik ierogliflar (sajasango)ning tatbiq etilishidan hosil boʻlgan iboralarni soʻzlashuv va adabiyotda saqlanib qolganligidir. Quyida bir qancha iboralarning leksik-semantik tahlilidan misollar koʻrib chiqamiz:

고진감래 (苦盡甘來)

Qaygʻudan keyingi shodlik.

고 (苦) – «gʻam, qaygʻu»

진 (盡) – «butun»

감 (甘) – «mehribon»

래 (來) – «kelmoq»¹⁹

Maʼlumotlarga koʻra Xitoy yozuvi Koreyaga eramizdan avvalgi III asrlarda kirib kelgan. XIX asr oxirlarigacha Xitoy tili Koreyada rasmiy til

¹⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Sino-Korean_vocabulary

¹⁹ Белошапкова В.А. Современный русский язык. М.: Высшая школа. 1977. 12.

hisoblanib kelgan. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki koreys halqi Xitoy ierogliflarini uzoq davrlar mobaynida qo'llab kelganlar. Yozuvdagi uzoq davrlar mobaynidagi osha bo'lgan o'zgarishlarni hisobga olganda ham koreys tilidagi ierogliflar o'zinig ilk ko'rinishini saqlab qolganligining guvohi bo'lamiz. Shunisi aniqki, ierogliflardan foydalanish bu tillar orasidagi yaqinlikni keltirib chiqaradi. Chunki, koreys tilidan tashqari Uzoq Sharqning boshqa davlatlarida ham xitoy tilidan o'zlashgan katta miqdordagi leksika mavjud. Shuni takidlab o'tish kerakki, koreys tilida chop etiladigan gazetalardagi matnlaning to'rt dan uch qismini Xitoy tilidan o'zlashgan leksika tashkil qilib, aytib o'tilganidek koreys alfavitida faqat suffiks va qo'shimchalardangina foydalaniladi. Bu hol XX asr o'rtalarigacha davom etgan. Ammo 1945 yildan boshlab yozuvdan ierogliflarni sekin-asta chiqarib tashlab uni koreys alfaviti bilan to'ldirish boshlangan. Bu jarayonning qizg'in pallasi XX asrning 60-70 yillariga to'g'ri keladi.

Demak biz ierogliflarni o'rganish jarayonida ularni ma'lum bir mavzularga bo'lgan holda ko'rib chiqamiz :

A) Odam tana azolari :

肝(간/간) buyrak

肚(배/두) qorin

肘(팔꿈치/주) tirsak

肩(어깨/견) elka

肺(허파/폐) o`pka

背(등/배) o`rqa

胃(باط/위) oshqozon, bu so`z o`zak sifatida ishlatilib yangi so`z

yasalishida qatnashgan bir nechta misollarni ko'rib chiqamiz:

- 위궤양 oshqozon yarasi (kasallik),
- 위벽 oshqozon devori

胴(큰창자/동) yo`g`on ichak

胸(가슴/흉) ko`krak

- 흉중 xayol; ruh; xohish , bu so`zda ko`krak 흉 so`zi asos qilib olingan
- 흉상 ko`krak qafasi tasviri, mazkur ibora ko`p hollarda tibbiyotda ishlatiladi.

脚(다리/각) oyoq

脣(/순) lab

腕(팔/완) qo`l

B) Odam tana a`zolarini ifodalovchi ierogliflar murakkab emasligi uchun uni Koreya ta`lim tizimida o`rta maktab darsligiga kiritilgan va odam ta`na a`zolarini ifodalovchi ierogliflar son jihatdan boshqa mavzularga doir ierogliflardan ko`ra kam hisoblanadi:

腦(뇌/뇌) miya

腸(창자/장) ichak

心(마음/심) yurak

足(발/족) oyoq

手(손/수) qo`l²⁰

C) Sonlar, ma`lumki koreys tilida ikki xil sanash tizimi bo`lib koreys va xitoy sanoq tizimi hisoblanadi hamda so`zlashuv uslubida ko`p hollarda xitoy tilidan o`zlashgan sonlar qo`llaniladi:

²⁰ <http://k.daum.net>

1	一	일	bir
4	四	사	to`rt
5	五	오	besht
6	六	육	olti
8	八	팔	sakkiz
9	九	구	to`qqiz
10	十	십	o`n
100	百	백	yuz
1000	千	천	ming

Koreys tilida sonlarning qo`llanilishi o`zbek tilidan shunisi bilan farqliki, koreys tilida o`nlik, yuzlik sonlar butunligicha ifodalinadi:

20 이십 soni- ikki 이 va o`n 십 sonlarini qo`shilishi orqali yasaladi

5160 오천백육십 soni besh 오, ming 천, yuz 백, olti 육 va o`n 십 sonlarini qo`shilishi orqali yasaladi.

D) Tabiat hodisalari:

수 (水) – suv

금 (金) – oltin

한천 (旱天) – issiq havo

E) Mavhumlikni anglatuvchi otlar

자유 (自由) – erkinlik

성공 (成功) – omad²¹

²¹ Useful Chinese characters. Seoul. 2007y. 50p.

F) Ta`lim

학습전략 (學習戰略) o`qitish metodi

학제 (學制) ilmiy vazifalar

협동학습 (協同學習) umimiy ta`lim

Hancha (sino-koreys) leksikasini o`rganishda biz yuqoridagiga o`xshagan murakkab morfema so`zlarga duch kelamiz:

포도 (葡萄) uzum

석류 (石榴) anor

선호 (船號) marjon

Murakkab so`z bu bitta so`z o`zagiga bir yoki undan ortiq so`z qo`shib paydo qilingan so`zga aytiladi. Ierogliflarda ham bunday murakkablik mavjud. Unda ikkita sodda ieroglifning qo`shilishi orqali umuman boshqa ma`noni anglatuvchi so`z hosil bo`ladi:

교훈 (教訓) majburlash

국어 (國語) davlat tili

부부 (夫婦) umr yo`ldosh

우정 (友情) do`stlik

강도 (強度) qasr

교기 (校旗) maktab bayrog`i

So`z o`zagiga qo`shimcha qo`shilishi orqali yasaladigan so`zlar

지역별 (地域別) payonlarga

인문계 (人文계) gumanitar yordam

Statistik ma'lumotlarga ko'ra koreys lug'at boyligining 69 foizini sino-koreys (xitoy tilidan o'zlashgan leksika), 24 foizini sof koreys leksikasi, 6 foizini esa boshqa tillardan o'zlashgan leksika tashkil qiladi.²²

Bugungi kunga kelib xitoy tilidan o'zlashgan so'zlar ustida izlanishlar olib borishga qiziqish ortib bormoqda. Hozirgi davrda bir qancha ierogliflar aholi turmush tarzida saqlanib qolgan bo'lib, keng ko'lamda qo'llaniladi. Ularning o'zi ieroglif shaklida yozilgan bo'lsada koreys yozuvi orqali ma'nosi ochib beriladi. Eng to'liq hisoblangan ierogliflar lug'atida 53 000 ta ieroglif aniqlangan. Ma'lum bo'lishicha bu katta miqdordagi lug'atda ham anchagina ierogliflar tushurib qoldirilgan. Xitoy tilidan o'zlashgan so'zlar(Hancha)dan foydalanish Koreys tilidagi talaffuzi bir hil bo'lgan so'zlarning ma'no jihatdan chalkashib ketishini oldini oladi.

²² <http://linguistics.berkeley.edu/~rosemary/55-su2004-korean>

2-Bob. Tabiatni ifodalovchi ierogliflarning leksik-semantik tahlili.

2.1 Hayvonot olamiga tegishli bo`lgan ierogliflarning leksik-semantik tahlili.

Koreys tiliga Xitoy tilidan o`zlashgan leksikaning miqdori umimiy koreys tili leksikasining 70% tashkil qilgani uchun bu juda ham katta miqdor hisoblanadi. Shu sababdan Koreya ta`lim tizimida o`rta maktabdan boshlab xitoy tilidan o`zlashgan so`zlar (Hanchao`)ni o`rganish fan sifatida kiritilgan va uni mavzularga ajratilgan holda o`rganiladi.²³ Albatta “hancha” o`rganayotganda avval ieroglif berilib, undan keyin koreys alifbosida uning o`qilishi yoziladigan so`ngra uning asl ma`nosi beriladi:

鳥 (조) 새

熊(웅) 곰

Mazkur bobda biz yuqoridagi berilgan ma`lumotlarni asoslash maqsadida tabiatni ifodalovchi ierogliflarni keng tahlil qilamiz. Buning uchun tabiatni ifodalovchi ierogliflarni bir nechta guruhga bo`lib ko`rib chiqamiz. Bu guruhlar hayvonot va nabotat olami, ob-havo va tabiat hodisalarini ifodalovchi ierogliflarning leksik-semantik tahlilini o`z ichiga oladi. Hayvonot olamiga tegishli ierogliflarning leksik-semantik tahlilida bunday ierogliflarni bir nechta guruhlarga bo`lamiz. Masalan, hayvonlar - uy hayvonlari, yovvoyi hayvonlar, yirtqich hayvonlar bilan bog`liqlarini ajratib, leksik-semantik tahlil qilamiz, shu jumladan qushlarni – uy parrandalari, yirtqich qushlarga bo`lgan holda semantik jihatdan yoritib beramiz.

Quyida koreys tiliga xitoy tilidan o`zlashgan Uy hayvonlarini ifodalovchi so`zlarning semantik tahlilini ko`rib chiqamiz:

²³ 한국어 어휘 교육. 경기도. 2010. 35 쪽.

羊 (양) 양 qo`y

豚(돈) 돼지 cho`chqa

牛 (우) 소 Sigir ieroglifi morfema sifatida bir qancha so`zlarning yasalishiga asos bo`lgan(우유 sut, 한우 mol go`shti).

犬 (견) 개 it

馬 (마) 말 Ot. Ot ieroglifining koreyscha oqilishi “마” ga qo`shimcha o`zlashgan so`zlar qo`shilishi orqali yangi so`zlar kelib chiqqan (馬上(마상) ot choptirish, 馬車(마차) ot-arava). Shu tarzda koreys leksikasi yillar davomida to`ldirilib boyitib borgan.

驢(려) 당나귀 eshak

Quyida Yovvoyi hayvonlarni ifodalovchi xitoy tilidan o`zlashgan so`zlarning semantik tahlilini ko`rib chiqamiz:

鹿(룩) 사슴 bug`i

駝(타) 낙타 tuya

獐(장) 노루 bug`ining turi

猪(저) 멧돼지 yovvoyi cho`chqa

犀(서) 무소 karkidon

猿(원) 원숭이 maymun

駁(박) 얼룩말 zebra

象(상) 코끼리 fil

兔(토) 토끼 quyon

羚(령) 영양 antilopa²⁴

²⁴ Useful Chinese Characters. Korea. 2007. 65p.

Yovvoyi hayvonlarni bildiruvchi xitoy tilidan kirgan soʻzlar koreys tilida quyidagi maʼnolarni ifodalaydi:

熊(웅) 곰 ayiq, koʻpgina badiiy asar yoki iboralarda ayiq matonat va sabr-toqatni bildiradi.

虎(호) 범 oq yoʻlbars

豺(시) 승냥이 chiyaboʻri, shoqol

狐(호) 여우 tulki

豹(표) 표범 qoplon²⁵

Hayvonot olamiga tegishli Xitoy tilidan oʻzlashgan leksika Koreys taʼlim tizimiga oʻrta maktab yoshidagi oʻquvchilarning “Hancha” oʻquv darsligiga kiritilgan, buning asosiy sabablaridan biri mazkur leksika oʻquvchi oʻrganishi uchun qiyinchilik tugʻdirmaydi²⁶.

Quyida koreys tiliga xitoy tilidan oʻzlashgan qushlarni ifodalovchi soʻzlarni koʻrib chiqamiz, buning uchun qushlarni ifodalovchi leksikani bir nechta guruhga ajratdik. Masalan: *parrandalar*, *honaki qushlar* yovvoyi qushlar va *yirtqich qushlar* ni ifodalovchi leksika.

Parrandalar :

雉(치) 꿩 tus tovuq

鷄(계) 닭 tovuq

雛(추) 병아리 joʻja²⁷

Honaki qushlar :

鶯(앵) 꼬꼬리 bulbul

鳩(구) 비둘기 kabutar²⁸

²⁵ Useful Chinese Characters. Korea. 2007. 67p.

²⁶ 한국어 어휘 교육. 경기도. 2010. 36 쪽.

²⁷ <http://hanja.pe.kr>

Yovvoyi qushlar :

鴉 (아) 갈가마귀 zag`cha

鷗 (구) 갈매기 oqchorloq(chayka)

鷺 (로) 해오라기 qo`ton

雁(안) 기러기 yovvoyi g`oz

鵠 (홀) 도요새 loyho`rak(qush)

鵯(앙) 원앙 mandarinka(o`rdak oilasiga kiradi)

翠(취) 물총새 ko`ktorgok(qush)

鵪 (곡) 고니 oqqush

烏(오) 까마귀 qarg`a

梟(효) 올빼미 boyqush

雀(작) 참새 chumchuq

燕(연) 제비 qaldirg`och

鵲(작) 까치 zag`izg`on, hakka ²⁹

Yirtqich qushlar:

雕(조) 독수리 burgut

鷹(응) 매 lochin³⁰

Quyida koreys tiliga xitoy tilidan kirib kelgan *suv hayvonlarini* ifodalovchi leksikani ko`rib chiqamiz:

魚 (어) 물고기 baliq(연어 losos, 인어 suv parisi)

鰻(만) 뱀장어 ilonbaliq

²⁸ <http://hanja.pe.kr>

²⁹ 중학교 자식서. 서울. 2001. 56 쪽.

³⁰ 중학교 자식서. 서울. 2001. 57 쪽.

鰐(복) 전복 galiotis, dengiz qulog`i

鯖(청) 청어 seld balig`i³¹

蛙(와) 개구리 qurbaqa

鰱(추) 미꾸라지 golec(zog`ora baliq oilasiga mansub baliq turi)

貂(초)담비 suvsar (kunis)

鯨(교) 상어 akula

蟾(섬) 두꺼비 qurbaqa(cho`lbalig)

鰐(악) 악어 krokodil

Hashorat va sudralib yuruvchilar:

蛛(주) 거미 o`rgimchak

蝶(접) 나비 kapalak

蟲(충) 벌레 hashorat

鵝(아) 거위 askaridalar(yumaloq gijja)

蚊(문) 모기 chivin

蜚(비) 바퀴 벌레 suvarak

蚤(조) 벼룩 burga

蛇(사) 뱀 ilon

貝 (패) 조개 molyuska (어패류 dengiz mahsulotlari, 패물 sovg`a ) Koreys tili lug`atida so`z boyligi ortishining sabablaridan yana bitta Xitoy tilidan o`zlashgan so`zlarning boshqa so`z bilan qo`shilib yangi so`z hosil qilishidir:

鳥 (조) 새 qush (조류 qush turlari, 백조 oq qush)

³¹ <http://manmo1.springnote.com>

Shu bilan birga hayvonot olamiga tegishli katta-kichik hayvonlarning leksik-semantik tahlilini ko`rib chiqamiz:

獬(달) 수달 qunduz

鯪(안) 아귀 Lofimus(og`zi katta baliq)

鰲(오) 자라 uzoq sharq toshbaqasi

鼠(서) 쥐 sichqon

蜈(오) 지네 mingoyoq

蜚(인) 지렁이 chuvalchang

Quyida xitoy tilidan o`zlashgan leksikada hayvonlarni ifodalovchi bir-biriga sinonim so`zlarning semantik tahlilini ko`rib chiqamiz:

犬 (견) 개 it

狗(구) 개 it

麒麟(기) 기린 jirafa

麟(린) 기린 jirafa

獅(사) 사자 sher

猊(예) 사자 sher

鳧(부) 오리 o`rdak

鴨(압) 오리 o`rdak

Bir hil hayvonlarni ifoda etuvchi leksikaning ikki va undan ortiq sinonimlari ham mavjud:

狼(랑) 이리 bo`ri

狸(리) 이리 bo`ri

猊(패) 이리 bo`ri

鵠 (무)앵무새 to`ti

鸚(앵) 앵무새 to`ti³²

Yuqorida ko`rib chiqilgan sinonim so`zlarning hammasi ham keng qo`llanilmaydi, masalan koreys tilidagi iboralarda 사자 sherning 예 ga nisbatan ko`proq 사 varianti ishlatilindi.

2.2. Nabotat olamiga tegishli ierogliflarning leksik-semantik tahlili.

Xitoy tilidan o`zlashgan Tabiatni ifodalovchi so`zlar orasida nabotot olamiga tegishli leksika boshqa so`zlarga nisbatan son jihatdan ko`pchilikni tashkil etadi. Mazkur bo`limda bo`lgan xitoy tilidan o`zlashgan nabotat olamiga tegishli so`zlarning leksik-semantik tahlilini ko`rib chiqamiz:

芯 (심) 등심초 yovvoyi o`tlar(uzun va tekis bargli)

蔦(위) 애기풀 kameliya(doimo yashil buta va uning oq, qizil yoki binafsharang hushbo`y hidli guli)

薊(계) 엉겅퀴 qushqo`nmas(tikanli yovvoyi o`simlik)

蓼 (료) 여뀌 suv garimdorisi(binafsharang mayda gulli o`simlik)

Quyidagi o`simlik olamining bir nechta ko`rinishlarini ifodalovchi ierogliflar orqali yasalgan so`zlarning ma`no(semantik) jihatdan tahlilini ko`rib chiqamiz:

나무 목(木) daraxt

목공 duradgor so`zi aslida 목 daraxt va ish 공 ierogliflarining qo`shilishi orqali hosil bo`lgan yangi so`z hisoblanadi.

목석같다 hissiz so`zi daraxt 목 va odamning ichki olamini ifodalovchi ieroglif 석 larning qo`shilishi orqali yangi leksikani tashkil qilgan.

목재 yog`och mahsulotlari, daraxt 목 va mahsulot 재 ierogliflarining qo`shilishi orqali sodir bo`lgan yangi so`z.

목화 paxta , bu so`z daraxt 목 va gul 화 ierogliflarning qo`shilishi orqali yasalgan.

³² 중학교 자집서, 서울. 2001. 15-33 쪽.

Quyida gul morfemasi orqali yasalgan yangi leksikaning semantik tahlilini ko`rib chiqamiz:

花 (화) 꽃 gul

화분 vaza gul 화 + idish 분 morfemalarining qo`shilishi orqali yasalgan

국화 davlat ramzini anglatuvchi gul, bu so`zning yasalişida davlat 국 va gul 화 so`zlari qatnashgan.

草 (초) 풀 o`simlik

초록 yashil(rang) - bu so`zning yasalişida o`simlik 초 va rang 략 ierogliflarining koreys tilidagi ko`rinishi qatnashgan.

화초 manzarali o`simliklar- gul 화 va o`simlik 초 morfemalarini qo`shilishi orqali yasalgan.

초가 poholli uy, ushbu so`zda o`simlik 초 va uy 가 so`zlarining yig`indisidan hosil bo`lgan.

竹 (죽) 대나무 bambuk daraxti

죽림 bambuk, o`rmoni bambuk 죽 +ko`p 림 ierogliflarini qo`shilishi orqali yasalgan.

죽부인 yostiq hotin³³, bambuk 죽 umr yo`ldosh 부 va odam 인 ierogliflarining yigindisidan yasalgan.

Quyida tabiatda uchraydigan boshqa o`simlikliklar va ularning ma`nolarini ko`rib chiqamiz:

蒬 (방) 인동덩굴 shilvi, uchqat(buta o`simlik)

堇(근) 제비꽃 binafsha

蓴 (담) 지모 anemarrhena asphodeloides³⁴

³³ Koreyada milliy uy yostig`i bo`lib u bambukdan tayyorlanib odam bo`yi bilan baravar bo`ladi. Ayniqsa yoz paytlari havo issiq bo`lganda u bilan uhlash qulay hisoblanadi chunki u bambukda uzun quvur ga o`hshatib o`rtasi ochiq bo`ladi. Shu sababdan uning ichiga havo aylanib yozning issiq kunlari odamga salqinlik olib keladi. "Useful Chinese Characters". Korea Darakwon. 2007.69p

莪 (아) 지창개 hemisteptia³⁵

芎(궁) 천궁 aromsabiz

荔 (려) 타래붓꽃 gulsapsar

藎 (운) 평지 surepka (sariq gulli yovvoyi o`t, dalalrda o`sadi, urug`idan yog` olish uchun ishlatiladi)

蒺 (사) 향부자 kiyik o`t³⁶

Nabotat olamini ifodalovchi quyidagi ierogliflarning ikki xil o`qilishga ega bo`lgan bir xil ma`noli sinonimlari mavjud:

蔗, 柘 (자,저) 사탕수수 shakar qamish

葍, 蒲 (약,포) 부들 luh, ko`ga (suv bo`yida o`sadigan bir hi baland o`t)

蓼, 藎 (룩,신) 조개풀 arthraxon(o`simlik turi)

藻, 荇 (조,행) 마름 suv yong`og`i

薏, 苡 (의,이) 울무 adlay(uzun donli yashil o`simlik, vatani uzoq sharq)³⁷

2.3. Tabiiy hodisa va ofatlarni ifodalovchi ierogliflarning leksik-semantik tahlili

Mazkur bobning ohirgi bol`imida tabiiy hodisa (suv, olov, er, shamol va boshqalar)ni ifodalovchi so`zlarni ma`no(semantik) jihatdan tahlil qilamiz. Yuqorida ko`rib chiqqanimiz ,ierogliflarning kelib chiqishi va tarixida davrlar osha o`z ilk ko`rinishlarini o`zgartirgan ierogliflar to`g`risida ma`lumot bergan edik.Aynan mazkur mavzuga oid leksika ilk ko`rinishini o`zgartirgan, lekin ana

³⁴ Bu o`simlik turi asparagas o`simliklar oilasiga kirib, Xitoy, Yaponiya va Koreyadagina o`sadi.Xitoy tibbiyotida o`pka rakikasalligi, diabetga qarshi dori ishlab chiqarishda foydalaniladi. <http://en.wikipedia.org>

³⁵ Guli binafsharang bo`lib bahorda gullaydi,70-80 sm orasida bo`y chuzadi, tibbiyotda har hil kasalliklardan saqlanish uchun damlama sifatida ichiladi. <http://jdm0777.com>

³⁶ <http://cafe405.daum.net>

³⁷ <http://hanja.naver.com>

shu ilk ko`rinish bilan o`hshashligi yaqin bo`lgan birqancha ierogliflarni o`z ichiga oladi. Biz quyida tabiiy hodisalarni ifodalovchi so`zlarning leksik-sematik tahlilini ko`rib chiqamiz:

水 (수) 물 suv , quyida suv so`ziga boshqa o`zlashgan so`zlar qo`shilishi orqali paydo bo`lgan yangi leksikaga e`tiboringizni qaratamiz: 수로 suv yo`li -

Suv so`zi 수 ga yo`l 로 so`zi qo`shilishi orqali yangi o`zlashgan murakkab so`z yuzaga kelgan.

수산물 dengiz mahsulotlari so`zi suv 수 + tog` 산 + hayvonlar 물 so`zlari qo`shilishi orqali yasalgan. 수성 merkuriy, suv 수 va yulduz 성 so`zlarining qo`shilishi orqali yasalgan . 수소 vodorod, 수준 daraja, bu so`z ilk bora suv sathi degan ma`noda qo`llangan bo`lsa, vaqt o`tishi bilan insonning bilim darajasini ifodalashda ham ishlatila boshlangan, suv 수 va balandlik 준 so`zlarining qo`shilishi orqali yasalgan.

土 (토) 땅 er , quyida o`zagi er so`zi bo`lib, unga boshqa so`zlar qo`shilishi orqali yasalgan bir nechta so`zlarni ma`no jihatdan tahlil qilib chiqamiz: 토자기 chinni, 토목 qurilish , so`zi asosida er(loy) 토 va daraxt(yog`och) 목 so`zlari yotadi, 토사 qum er(tuproq) 토 va ipak 사 so`zlarining qo`shilishidan hosil bo`lib, so`zma-so`z tarjima qilinganda ipak tuproq degan ma`noni bildiradi, 토성 Saturn er va yulduz ierogliflarining qo`shilishi orqali, 토질 er sifati, 토창 mahalliy aholi

雨 (우) 비 yomg`ir ieroglifi bir qancha so`zning yasalişida o`zak vazifasini bajaradi: 우산 soyabon, yomg`irni 우 si va tog` 산 ieroglifalarini qo`shilishi orqali yasalgan bo`lib, asl ma`nosi yomg`ir tog`i degan ma`noni beradi, soyabon tog` shakliga ega bo`lgani uchun shu ieroglif olingan. 우량 yomg`ir miqdori, yomg`ir 우 va miqdor 량 ierogliflarining qo`shilishi natijasida hosil bo`lgan. 우의 plash.

風 (풍)바람 shamol ieroglifi yo`rdamida yasalgan bir nechta ierogliflarni ko`rib chiqamiz: 풍랑 kuchli to`lqinlar, shamol va to`lqin ieroglif larining qo`shilishidan yasalgan, yani shamol yordamida ko`tariladigan baland dengiz to`lqinlari nazarda tutilgan; 성풍기 shamol parrak, bu so`zning yasalishida oldin 성, shamol 풍 va moslama 기 ierogliflari qatnashgan, 풍경 shamol qo`ng`iroqchasi, 풍병 shol(kasallik) shamol va kasallik so`zlaridan yasalgan, 풍속 shamol tezligi, shamol va tezlik ierogliflari qo`shilishidan hosil bo`lgan;

풍진 chang shamoli, so`zma so`z tarjima qiladigan bo`lsak, shamol va chang so`zlaridan yasalgan bo`lib changli shamol ma`nosini beradi;

풍치 tish shamollashi, shamol va tish ierogliflarining qo`shilishi orqali yasalgan, tish qismining shamollashi bilan bo`g`liq kasallik turiga kiradi;

雪(설) 눈 qor ieroglifi o`zak sifatida qo`shilib yasalgan so`zlarni ko`rib chiqamiz: 백설 Oq qor, oq 백 va qor 설 ierogliflarining qo`shilishi orqali yasalgan;

설악산 Seorak tog`I, qor 설 cho`qqi 악 va tog` 산 so`zlarining yig`indisidan hosil bo`lgan. Janubiy Koreyadagi tog` nomi, bu tog`ning cho`qqisi har doim qor bilan qoplanib turgani uchun shu nom berilgan. 대설 Qor bo`roni katta 대 va qor 설 ierogliflarini qo`shilishi orqali yasalgan bo`lib, bo`ron ma`nosini beradi.

Quyida fasllar va ular asosida yasalgan yangi leksikani semantik tahlil qilamiz:

春 (춘) 봄 bahor

청춘 Yoshlik, bahor 춘 va payt 청 ierogliflarining qo`shilishidan hosil bo`lgan, 춘몽 Bahorgi orzular, 춘곤증 Bahoriy charchoq;

夏 (하) 여름 yoz

하계 yoz oyi, 하복 yozgi kiyim, 하지 yozgi quyosh turishi;

秋 (추) 가을 kuz

추석 hosil bayrami, 춘추 yosh, 춘추복 bahor va kuzgi kiyim;

Quyida tabiiy ofatlarni *geologik ofatlar, gidrologik ofatlar, yong'inlar, ob-havo bilan bog'liq ofatlari* guruhlariga ajratib, o'rganib chiqdik:

Geologik ofatlar:

雪崩 (설붕) 눈사태 qor ko'chishi, bu so'z tuzilishi murakkab bo'lib, u ikkita ieroglifning qo'shilishidan yasalgan. So'zma-so'z tarjima qiladigan bo'lsak, unda qor 雪 yiqilish yoki tushib ketish 崩 ierogliflaridan yasalgan bo'lib, qorning tushib ketishi, ya'ni *qor ko'chishi* degan ma'noni bildiradi.

山沙汰 (산사태) 산사태 tog' (tosh) ko'chishi, tog' kochishi uchta ieroglifdan yasalgan bo'lib, so'zma-so'z tarjima qilganimizda to'g' qum tushish ierogliflaridan yasalgan *to'g'ning qumga tushishi*, yani to'g' ko'chishi ma'nosini beradi.

地震 (지진) 지진 zilzila, er 地 va chaqmoq 震 ierogliflaridan yasalgan va so'zma-so'z tarjimadagi ma'nosi *erdagi chaqmoq* bo'lsa, aslida zilzila deb tarjima qilinadi;

火山(화산) 화산 vulqon, olov 火 va tog' 山 so'zlarining qo'shilishi orqali yasalgan bo'lib, olovli tog' degan ma'noni beradi, vulqon deb tarjima qilinadi.

Gidrologik ofatlar:

地震海溢 (지진해일) 지진 해일 sunami, bu so'z to'rtta ieroglif er 地, chaqmoq 震, dengiz 海 va to'ldirmoq 溢 so'zlaridan yasalgan bo'lib, so'zma-so'z tarjimada *dengizdagi er qimirlashi orqali suvning to'lib ketish* hodisasini bildirib, bu ilmiy tilga bilan sunami deb tarjima qilinadi.

洪水 (홍수) 홍수 suv toshqini, keng(ko'p) 洪 va suv 水 ierogliflarining qo'shilishidan hosil bo'lgan, suvning ko'payib ketishi, ya'ni suv toshqini degan ma'noni beradi.

Ob-havo ofatlari:

暴風 (폭풍) 폭풍 to'fon, bu so'zning yasalishida zarar bermoq 暴 va shamol 風 ierogliflari qatnashgan, so'zma-so'z tarjimada zarar beradigan shamol ma'nosini berib, ilmiy tilga esa to'fon deb yuritiladi.

暴雨 (폭우) 폭우 jala, bu soʻzda ikkita ieroglif qoʻshilib bitta maʼno berayotganligini koʻrish mumkin. Zarar bermoq 暴 va yomgʻir 雨 ierogliflarining qoʻshilishi orqali zarar beradigan yomgʻir, yaʼni jala maʼnosi kelib chiqadi.

Yongʻinlar

爐 (러, 여) 자연적인 산불 tabiiy yonginlar .

Xulosa

Mazkur Bitiruv Malakaviy Ishning avvalida qoʻyilgan vazifalardan kelib chiqib, quyidagi xulosalarni keltirish mumkin.

Birinchi bobda koreys tiliga xitoy tilidan soʻzlarning kirib kelishi va ularning semantik tahlilini koʻrib chiqdik.

Mazkur bobimiz ikki banddan iborat boʻlib, har bir band bir-biridagi maʼlumotlarni toʻldirib, uni davom ettirishga yoʻnaltirilgan. Masalan:

Mazkur bobning 1.1.bandida ierogliflarning kirib kelish va qoʻllanilish tarixi toʻgrisida maʼlumot berilgan. Bunda Xitoy yozuvinng Koreya yarim oroliga kirib kelishi, eramizdan avvalgi III asrdan boshlab eramizning XIX asrigacha boʻlgan tarixi va ilk ierogliflarning qoʻllanilishi aks etgan boʻlib, bu banddan chiqargan xulosamiz quyidagicha:

1)

Xitoy

tilidan koreys tiliga soʻzlarning oʻzlashtirilishiga sabablardan biri oʻsha davrlarda Koreyaning oʻz yozuviga ega emasligi, Xitoyning kuchli davlat

siyosatida Koreyaga qo'shni ekanligi, konfutsiy kitoblarining kirib kelishi va Koreyaning Xitoy mustamlakasiga aylanganligidir.

2) Ierogliflarning kirib kelishi va ularning murakkablik darajasiga ko'ra quyidagilarga ajratdik:

- Ilk davrlardan beri o'z shaklini deyarli o'zgartirmagan ierogliflar: 山 "san" tog', 門 "mun" eshik. Hanchaning (ieroglif) bu turlari piktogramma deyilib, ularning soni chegaralangan.

- Figuralarda aniqlik bo'lgan ierogliflar: sonlar 二 (ikki)

- Yig'ma ierogliflar : Daraxt (木) + daraxt (木) = (林) o'rmon

- Qo'shma ierogliflar, bu ko'rinishdagi ierogliflar ikki yoki undan ortiq ieroglifning butunligicha qo'shilishi orqali yasalgan yangi so'zlar kiradi: 暴雨 (폭우) 폭우 jala

Mazkur bobning 1.2. bandida ierogliflarning tasniflanishi va leksik-semantik tahlili bayon etildi. Bu bandda biz Janubiy Koreya ta'lim tizimidagi o'zlashgan so'zlarning o'rganish fanining metodiga yondashib bir nechta mavzularga tasnifladik:

- Odam tana a'zolarini ifodalovchi ierogliflar;
- Sonlarni ifodalovchi ierogliflar;
 - Hayvonot olamini ifodalovchi;
 - Ta'limga oid ierogliflar;
 - Sinonim ierogliflar.

Keyingi, II Bob I Bobning davomi sifatida o`zlashgan so`zlarning tasnifidagi mavzulardan biri -tabiatni ifodalovchi ierogliflarning leksik-semantik tahlilini yoritib berdik. Mazkur bob uch banddan iborat bo`lib, ularda hayvonot olami, nabotot olami, tabiiy hodisa va tabiiy ofatlarni ifodalovchi ierogliflarning leksik-semantik tahlili yoritilgan.

Shu bobning 2.1. bandida biz hayvonot olamini ifodalovchi o`zlashgan so`zlarning leksik-semantik tahlilini ko`rib chiqdik. Bunda biz hayvonot olamini ifodalovchi so`zlar asosida yasalgan leksikani ham ma`no jihatdan yoritib berdik va quyidagi hulosaga keldik:

- Hayvonlarni ifodalovchi leksikani o`rganish jarayonida xitoy tilidan deyarli 90 foiz leksika kirib kelgan;
- Hayvonot olamini ifodalovchi leksika orqali yangi ma`noni aks ettiruvchi so`zlar yasalishi; 馬 (마) Ot – 마상 ot choptirish, 牛 (우) 소 Sigir-우유 sut;
- Hayvonlarni aks ettiruvchi xitoy tilidan o`zlashgan leksikada sinonimlar mavjudligi;
- Iboralarda ierogliflarning keng qo`llanilishi

Mazkur bobning 2.2. bandida nabotot olamini ifodalovchi ierogliflarning leksik-semantik tahlilini yoritib berdik. Ko`rilgan leksika asosida yasalgan yangi so`zlarni ham semantik tahlil qildik:

花 (화) 꽃 gul;

화분 vaza gul 화 + idish 분 morfemalarining qo`shilishi orqali yasalgan;

국화 davlat ramzini anglatuvchi gul, bu so`zning yasalishida davlat 국 va gul 화 so`zlari qatnashgan.

2.3. bandda Tabiiy hodisa va tabiat ofatlarini ifodalovchi so`zlarning leksik-semantik tahlili yoritib berildi. Bu banddan quyidagilarni hulosa qildik:

- tabiiy ofatlarni ifodalovchi leksikaning deyarli hammasi xitoy tilidan o`zlashgan bo`lib, bu hodisalarni ifodalashda sof koreys tili deyarli ishtirok etmaydi.
- tabiiy ofatlarni ifodalovchi leksika murakkab shaklga ega bo`lib, bir nechta ierogliflarning yig`indisidan hosil bo`ladi.

Mazkur bitiruv malakaviy ishning avvalida qo'yilgan maqsad va vazifalar « Asosiy qism »da o'z ifodasini topgan deb hisoblash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
I.A.Karimov asarlari:

Karimov I.A. "Vatan ravnaqi uchun har birimiz ma'suldirmiz".- Toshkent: 2001.

Karimov I.A. Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot - pirovard maqsadimiz. – T.: O'zbekiston. 2000

2.

Darsliklar:

2.1.

O'zbekiston Respublikasida chop etilgan:

1. Faxri Kamol. Hozirgi zamon o'zbek tili. T.: O'z SSR Fanlar Akademiyasi.1957.
2. Nurmonov A. O'zbek tilshunosligi tarixi. T.: O'zbekiston. 2002.
3. Raxmatullayev Sh, Tursunov U. Hozirgi o'zbek adabiy tili. T.: O'qituvchi. 1975.
4. Tojiyev Y. O'zbek tili leksikasi. T.: Jumhuriyat o'quv-uslub idorasi.1992.
5. O'zbek tili grammatikasi. Morfologiya. T. 1975.
6. G'ulomov A. O'zbek tili masalalari. T.: O'zSSR FA. 1975.

2.2.

Rossiyada chop etilgan:

7. Реформаторский А.А. Введение в языковедение.-М.: Аспект-пресс. 1999.
8. Куротченко К.Б. Корейский язык . – Москва : 2005.
9. Энтони В. Вандесанде. Myongdo's Korean. – Сеул: 1991г.
10. Гусева Е. К. Система видов в современном корейском языке. - М.:1951г.
11. Дмитриева В. Н. Залоги в современном корейском литературном языке. -М.: 1964г.
- 12.Пак Г. А. Изобразительные слова в корейском языке.-Л.: 1959.
- 13.Развитие языков в странах зарубежного Востока. Сб. статей. -М.: 1983.

2.3.

Koreya Respublikasida chop etilgan:

14. 중학교 자습서 -서울: 2001 년
15. 재미있는 한자어 1,- 서울: 2005 년.
16. 한자야 미안해,- 서울: 2006 년.
17. 한국어 어휘 교육 -경기도: 2010 년.
18. 한자쓰기 교본. 교학사. - 서울: 2004 년.
19. 한자쓰기 교본 서울:2004 년 교학사
20. 국어문법 서정증보판 한양대학교.-서울: 출판원.1996 .
21. Useful Chinese Characters. -Korea: 2007.

2.4. AQSHda chop etilgan:

22. Jerry Norman. Chinese. Cambridge [Cambridgeshire]. - New York: Cambridge University Press. 1988.
23. Wm. C. Hannas. Asia's Orthographic Dilemma. - Honolulu: University of Hawaii Press. 1997.
24. Nanette Gottlieb. Kanji Politics: Language Policy and Japanese Script. - New York: Columbia University Press. 1995.
25. William G. Boltz. The Origin and Early Development of the Chinese Writing System. - New Haven, Conn.: American Oriental Society. 1994.

3. Doktorlik, nomzodlik va magistrlik dissertatsiyalari:

3.1. O'zbekiston Respublikasida chop etilgan:

26. Цой Мария. Семантическая природа иероглифических сочетаний в корейском языке. –Ташкент:ТашГив.2007г.

3.2. Rossiyada chop etilgan:

27. Борисова Л.И. Определение предела семантического анализа научного термина термин и слово., Горький: 1979.
28. Реформатский А.А. Термин как член лексической системы языка // Проблемы структурной лингвистики.

Шаумян: 1968.

3.3. Koreya Respublikasida chop etilgan:

29. 김수진. 두시언해 한자어 연구, 서울:2001 년.

4. Foydalanilgan ilmiy maqolalar:

30. Солнцев В.М. Вопросы корейского и китайского языкознания. Сб. статей. Л., 1958.

31. З. Н. Левит. Лексикология и грамматика восточных языков. Сб. статей.-М., 1975г.

32. Гальцев И.Н. Введение в изучение китайского языка. М: 1962.

33. Похолкова Е.А. Лексико-семантическая характеристика экономических терминов корейского языка. - М.: Восток-Запад, 2006.

34. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. -Минск: 1983.

5. Foydalanilgan lug`atlar :

35. A. Ismoilov. O'zbekcha – koreyscha lug'at. - Samarqand davlat chet tillar instituti: "Nur poligraf" MCHJ bosmaxonasi .2008.

36. 김인호. 뉴에이스 국어사전.-서울:금성출판사.2004.

37. 국어사전.서울: 2002 년 .

38. 서울대 음흥빈교수의 한국어 사전. – 서울시.1999.

39. 김석주, 이승녕 국어사전. 서울.: 동아출판사. 1986.

40. 백봉자. 위국어로서의 한국어 문법 사전. 서울.: 하우. 2006.

41. 이상수. 한러사전. 러시아어문학사. 2000.

42. Русско- корейский словарь. 일년. 1987г.

6. Foydalanilgan ensiklopediyalar:

43. Dong-A encyclopedia.-Seoul: Dong-A.1994.

7. Foydalanilgan internet saytlari:

44. <http://if.russ.ru>

45. www.hamkke.ru

46. www.arirang.ru
47. www.jdm.or.kr
48. <http://en.wikipedia.org>
49. <http://k.daum.net>
50. <http://jd.m0777.com>
51. <http://manmo1.springnote.com>
52. <http://cafe405.daum.net>
53. <http://hanja.naver.com>
54. www.chamber.uz
55. <http://www.learnkorean.com>
56. <http://ru.wikipedia.org>
57. <http://hanja.pe.kr>

Ilova

Uy hayvonlari:

羊 (양) 양 qo`y

豚(돈) 돼지 cho`chqa

牛 (우) 소

犬 (견) 개 it

馬 (마) 말 Ot

驢(려) 당나귀 eshshak

Yovvoyi hayvonlar:

鹿(룩) 사슴 bug`i

駝(타) 낙타 tuyu

獐(장) 노루 bug`ining turi

猪(저) 멧돼지 yovvoyi cho`chqa

犀(서) 무소 karkidon

猿(원) 원숭이 maymun

駃(박) 얼룩말 zebra

象(상) 코끼리 fil

兔(토) 토끼 quyon

羚(령) 영양 antilopa

Yirtqich hayvonlar:

熊(웅) 곰 ayiq

虎(호) 범 oq yo'lbars

豺(시) 승냥이 chiyabo`ri, shoqol

狐(호) 여우 tulki

豹(표) 표범 qoplon

Parrandalar:

雉(치) 꿩 tustovuq

鷄(계) 닭 tovuq

雛(추) 병아리 jo`ja

Honaki qushlar:

鶯(앵) 꼬꼬리 bulbul

鳩(구) 비둘기 kabutar

Yovvoyi qushlar :

鴉 (아) 갈가마귀 zag`cha

鷗 (구) 갈매기 oqchorloq(chayka)

鷺(로) 해오라기 qo`tos

雁(안) 기러기 yovvoyi g`oz

鵒(홀) 도요새 loyxo`rak(qush)

鵪(앙) 원앙 mandarinka(o`rdaksimonlar oilasiga mansub qush)

翠(취) 물총새 ko`ktorgok(qush)

鵠(곡) 고니 oqqush

烏(오) 까마귀 qarg`a

梟(호) 올빼미 boyqush

雀(작) 참새 chumchuq

燕(연) 제비 qaldirg`och

鵲(작) 까치 zag`izg`on, hakka

Yirtqich qushlar:

雕(조) 독수리 burgut

鷹(응) 매 lochin

Suv hayvonlari:

魚(어) 물고기 baliq(연어 losos(qizil go`shtli baliq), 인어 suv parisi)

鰻(만) 뱀장어 ilonbaliq

鰩(복) 전복 galiotis, dengiz qulog`i

鯖(청) 청어 seld balig`i

蛙(와) 개구리 qurbaqa

鰱(추) 미꾸라지 golec(zog`ora baliq oilasiga mansub baliq turi)

貂(초)담비 suvsar (kunis)

鯨(교) 상어 akula

蟾(섬) 두꺼비 qurbaqa(cho`lbalıq)

鰐(악) 악어 timsoh

Hasharot va sudraluvchi hayvonlar:

蛛(주) 거미 o`rgimchak

蝶(접) 나비 kapalak

蟲(충) 벌레 hashorat

鵞 (아) 거위 askaridalar(yumaloq gijja)

蚊(문) 모기 chivin

蜚(비) 바퀴벌레 suvarak

蚤(조) 벼룩 burga

蛇(사) 뱀 ilon

獬(달) 수달 qunduz

鯪(안) 아귀 Lofimus(og`zi katta baliq)

鰲(오) 자라 uzoq sharq toshbaqasi

鼠(서) 쥐 sichqon

蜈(오) 지네 mingoyoq

蜚(인) 지렁이 chuvalchang